

OSMANLI MALİYESİNDE VARİDATIN TAHSİL YÖNTEMİ OLARAK FİSKÂL PULLAR (1830-1873: MATBU FİSKALLER) *

Dr. Öğr. Üyesi Ömer ALP
Manisa Celâl Bayar Üniversitesi
alpomeralt@gmail.com

ÖZ: Bu çalışmada, Osmanlı malî yapısında, vergi ve benzeri gelirlerin tahsil yöntemi olarak kullanılan fiskâl pullar incelenmektedir. Fiskâl pullar Osmanlı maliyesinde gelirin toplanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Fiskâl pullar koleksiyoncuların ilgisine mazhar olmakla birlikte, maliye bilimi açısından tarihi süreç haricinde hiç incelenmemiş bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Amacımız bu konudaki eksikliği filatelik bilgiyle harmanlayıp maliye bilimi açısından değerlendirmektir. Bu amaca uygun olarak öncelikle Türk pullarında dönemler kısaca anlatılmakta ardından Osmanlı matbu fiskâl pulları ele alınmaktadır. Çalışmanın ilerleyen aşamalarında filatelik kaynaklar ile maliye tarihi kaynakları arasında uyumsuzlukların olduğu görülmüştür. Somut bulgulara dayanarak, maliye tarihi kaynaklarında, fiskâl pulların tarihi süreciyle ilgili önemli hataların olduğu tesbit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: maliye tarihi, fiskâl pullar, filateli, evrak-ı sahiha, damgalı kâğıt.

Jel Kodları: E69, H29, H71, K34, N93.

REVENUE STAMPS AS A METHOD OF COLLECTING INCOME IN THE OTTOMAN FINANCIAL SYSTEM (1830-1873: IMPRESSED DUTIES)

ABSTRACT: In this text, Revenue Stamps which are used as a method of collecting taxes and similar incomes in Ottoman financial structure are examined. Revenue stamps played an important role in collecting income in Ottoman finance. Although revenue stamps have a great interest among collectors, they appear as an area that has never been examined in terms of the science of public finance except for the historical process. Our aim is to compare the deficiencies in this subject with philatelic knowledge and to evaluate it in terms of public finance. In accordance with this purpose, firstly the periods of Turkish stamps are explained briefly and then Ottoman revenue stamps are examined. In the later stages of the study, it was observed that there were mismatches between philatelic sources and the sources of public finance history. Based on the concrete findings, it has been found that there are important errors in the sources of public finance history related to the historical process of fiscal stamps.

Keywords: history of public finance, fiscal (revenue/ tax) stamps, philately, evrak-ı sahiha, stamped paper

Jel Codes: E69, H29, H71, K34, N93.

Terminoloji

Filateli (posta pullarıyla uğraşan bilim, pulculuk) deyiimi ilk kez Fransız koleksiyoncu Georges Herpin tarafından 15 Kasım 1864'te kullanılmıştır. Yunanca Philo (sevmek) ve Atelos (vergiden muaf) kelimelerinden oluşur. (Madran, 1980: 34; ayrıca bkz. Pays, 2019: <http://www.ladressesmuseedelaposte.fr/Lance-par-le-collectionneur>). Filatelik bir kavram olan “fiskâl pul”un (revenue stamps, fiscal stamps, tax stamps) maliye terminolojisindeki karşılığı damga puludur. Dar anlamda ele alındığında fiskâl pul malî niteliği olan zamklı pulları ifade eder. Ancak damgalı kâğıt olarak adlandırılan, evrak üzerine vurulan ya da evrak üzerine baskı yapılan ve malî niteliği olan her türlü damgaya da fiskâl pul adı verilmektedir. Bu ikinci grup fiskâller karışıklığa sebep olmaması için matbu fiskâl (impressed duties) olarak adlandırılır. Bu makalede fiskâl pul kavramı mezkûr anlamı kapsayacak şekilde kullanılmakta, ancak kavram karışıklığını önlemek amacıyla ikinci grubu kapsayanlara matbu fiskâl, birinci grupta yer alanlara ise “zamklı pul” ya da “pul uygulaması” ifadeleri kullanılmaktadır.

* Bu makalenin yazımında, Osmanlı fiskâl pullarına ilişkin kişisel koleksiyonunu açan ve görsellerinin bu makalede kullanımına izin veren Türkiye Filateli Dernekleri Federasyonu (TFDF) Başkanı Sayın M. Ziya AĞAOĞULLARI'na teşekkürü bir borç bilirim.

1.GİRİŞ

Pul bütün devletlerin posta idarelerince çıkartılan ve posta hizmetlerini yapmayı sağlayan arkası zamlı, ön yüzü resimli ve etrafı ekseriyetle dantelli olan küçük kâğıt parçacıklarıdır. Pullar bir toplumun sosyal, siyasî, iktisadî, tarihî, kültürel, bilimsel, sanatsal, sportif, turizm ve eğitim konularındaki çabalarını yansıtan ve yaşanan bütün dönüşümleri anlamamızı sağlayan bir kaynaktır. Bir ülkenin bastığı pullara bakarak o ülkede yaşanan tüm gelişmeleri ve dönüşümleri anlamak mümkündür. Hatta şunun da belirtilmesi gerekir ki, pullar tıpkı basılı para gibi bir ülkenin egemenliğinin sembolüdür.

Posta amacıyla kullanılan ilk pul 6 Mayıs 1840'da İngiltere'de basılmıştır. Türkiye'deki posta hizmetleri ise 23 Ekim 1840'da kurulan Posta Nezareti sayesinde sistematik ve modern bir yapıya kavuşturulmuştur (Passer 1938, 2, Akoba, 1963, 22). Dönemin Posta Nazırı ve Tercüman-ı Ahval gazetesinin kurucusu Agâh Efendi'nin girişimleriyle 1862 yılında Tuğralı ilk posta pullarımız basılmış ve bu pulların *takse* † uygulaması ile (Pulhan, 1973, 101dn; Ağaoğulları ve Papuçcuoğlu, 2016, 69) 13 Ocak 1863 (Rumî 1 Ocak) tarihinde tedavüle konulmuştur (Passer 1938, 8, Michel, 2004, 1446). Böylece Sultan Abdülaziz tarafından çıkartılan imparatorluk fermanına uygun olarak posta ücreti yerine pul kullanımına başlanmıştır.

Varidatın tahsil yöntemi olarak kullanılan matbu fiskâller ve fiskâl pullar ise posta pullarından daha önce kullanılmaya başlanmıştır. Hatta maliye tarihi araştırmalarında belirtilen yıllardan da öncedir. Matbu fiskâllerin ilk kullanımı tarihçilerin belirttiği 1845'den evvel, fiskâl pulların ilk kullanımı ise yine tarihçilerin belirttiği 1873 yılından evveldir. Bilinen ilk matbu fiskâlimiz 1830, ilk fiskâl pullarımız ise 1850 sonlarına aittir. Bu tesbit filatelik araştırmalarda somut bulgularla ve makale içinde yer verilen örnekleriyle sabittir. Bu çalışmada ilk olarak Türk pullarında dönemler kısaca ele alınmakta, ardından fiskâl pullar incelenmektedir. Fiskâl pulların tarihsel sürecine ilişkin maliye tarihi araştırmalarındaki hatalı tesbitler makale içinde belirtilmekte, sonuç bölümünde ise madde madde sıralanmaktadır.

2. TÜRK PULLARINDA DÖNEMLER

Türk pulunun tasarım olarak gelişimini 7 devrede sınıflandırmanın uygun olacağını düşünmekteyiz. 1840-1862 arasını -her ne kadar mühür dönemi olsa da- filatelik özellik taşıması sebebiyle bu sınıflandırmaya dâhil ediyoruz.

I. Devre: Prefilatelik (Pul Öncesi) Dönem 1840-1862

İfade edildiği üzere 1840 yılı dünyada ilk pul uygulamasının başladığı yıldır. Bu tarih Osmanlı Devleti için de muntazam ve modern posta hizmetinin başlangıç yılıdır. Tek fark mektup üzerine pul yerine mühür uygulanmaktadır. Bu sebeple prefilatelik ya da mühür dönemi olarak adlandırılır. Aşağıda (Resim 1'de) döneme ilişkin mühür örnekleri yer almaktadır.

Resim 1: Prefilatelik Dönem Posta Mühür Örnekleri

Kaynak: *Türk Pulları Spesiyalize Kataloğu Cilt I*, Ağaoğulları ve Papuçcuoğlu, (2016: 10, 36, 40, 46).

† “Takse pulu” (fr. *timbre-taxe*) Mektubun gideceği yere göre, noksan pul yapıştırılmışsa veya göndericisi tarafından hiç pul yapıştırılmamışsa ve alıcı tarafından pul bedelinin ödenmesi gerekiyorsa, mektubun üzerine posta idaresi tarafından yapıştırılan ve bedeli mektubun alıcısından tahsil edilen pullara verilen isimdir. En son tedavüle çıkartılan takse pulumuz 1936 yılına ait “Ata Takse” pullarıdır.

Postalar Tatar Postacıları tarafından at sırtında taşınmaktadır ve belirli bir tarife tabidir. 3 Dirheme (9,6 gr) kadar normal mektuplar için her bir yol saatinden 1 para, 3 dirhem üzerindeki her 1 dirhem için normal tarifenin yarı ücreti alınmaktadır. Taahhütlü gönderilerde ise bu tarife 2 katına çıkmaktadır. 1864 yılına ait Osmanlı Salnâmesinde posta merkezlerinin İstanbul'a olan uzaklıkları yol saati cinsinden gösterilmektedir. Ancak şunu biliyoruz ki, 1863 yılında pul kullanımına başlandıktan sonra, 1922 yılına değin mühürler kullanılmaya devam etmiştir.[‡]

Resim 2: Osmanlı Devleti Pulları İlk Emisyonlar (İlk Üç Tasarım)

Kaynak: *ISFILA Türk Pulları Kataloğu Cilt I*, Ağaoğulları ve Papuçcuoğlu, (2018: 5, 6, 16).

II. Devre: Tuğralı Pullar 1863-1864

İlk emisyon posta pullarımız TUĞRALI ismini taşımaktadır. Çünkü pulların en belirgin özelliği üzerinde Sultan Abdülaziz'in imzasını temsil eden TUĞRA'nın yer almasıdır. Tuğranın hemen altında hilâl ve hilâl'in içinde "Devlet-i Aliye-i Osmaniyye" yazmaktadır. Pulların basımında sahteciliği önlemek amacıyla gizli noktalar yerleştirilmiştir. Pullar Darphane-i Amire'de litografi (taş baskı) usulü ile basılmıştır. Pulların basımından sonra tedavüle çıkartılabilmesi için yine bir güvenlik önlemi gereği Maliye Nezaretine gönderilmekte ve üzerlerine "Nezaret-i Maliye-i Devlet-i Aliye" mührü vurulmaktadır (alttaki şerit). Bu pullar için 3 baskı yapılmıştır (Garmiryan, 1988, 3-15).

III. Devre: Ayyıldızlı (Duloz) Pulları 1865-1882

Adolf Passer'in (Passer, 1938: 22-25; Katz, 2015: 99-105) de belirttiği üzere pulların tasarımı Maliye Nezaretinde yapılmış, baskı Paris'te bulunan Fransız Poitevin matbaasında tipografi usulü ile gerçekleştirilmiştir. Bu yeni baskı tekniğini geliştiren ve kalıpları hazırlayan kişi Mösyö Duloz olduğu için, Ayyıldızlı pullarımız Duloz pulları olarak da bilinir. Pulların üzerinde "Posta-i Devlet-i Osmaniyye" ibaresi yer almaktadır. 1865 ve 1867 baskıları Paris'te yapılan pulların, 1868 yılı ve sonraki emisyonları yine aynı kalıplar kullanılarak İstanbul'da basılmıştır.

IV. Devre: Aylı (Ampir) Pullar 1876-1890

Osmanlı Devleti'nin Evrensel Posta Birliği'ne (UPU) katılması sonucu bu birliğe üye ülkelere gidecek olan postalarda kullanılmak üzere tek tipte, çeşitli renklerde ve çift lisanda tipografi usulüyle Eylül 1876 ile Haziran 1890 tarihleri arasında basılmış pullardır. Ampir pulları 1 Mart 1884'den sonra dâhili postada da kullanılmıştır.

[‡] Daha ileri seviyede bilgi için Bkz.: Orhan Brandt ve Sadık Ceylan, *Türk Postaları İlk Filatelik Damga ve Mühürleri 1863 - 1920 (Premiers Marques Postales Philateliques de la Turquie)*, Pulhan Matbaası, İstanbul, 1953; Ali Nusret Pulhan, *Türk Pulları Kataloğu XII*, Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1973, ss. 33-96; M. Ziya Ağaoğulları ve M. Bülent Pabuçcuoğlu, *Türk Pulları Spesiyalize Kataloğu – Osmanlı İmparatorluğu 1840-1922*, Yazmat Matbaacılık, İstanbul, 2016, Cilt: 1, ss. 1-66; Salih M. Kuyaş, "Başlangıçtan Bu Yana Türk Pulları Koleksiyonu" *Türk Fila, Aylık Pul Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 2, Ocak-1971, ss. 30-34.; M. Müfahham Akoba, *Türkiye'de Pul ve Pulculuk*, Ceylan Yayınları, İstanbul, ss. 22-25.

Sultan Abdülhamit döneminde tedavüle konulan pullarda, pulların kıymeti Fransızca olarak da basılmıştır. Ayrıca EMP. OTTOMAN ibaresine yer verilmiştir. Avrupa’da bu pullara Empire (ampir) pulları denmesinin sebebi budur (Garmiryan, 1976, 8-9).

V. Devre: 1892-1921 Emisyonları

Bu tarihten itibaren her birkaç yılda bir pulların tasarımları değişmiş, önceki dönemde olduğu gibi tek tip tasarımlı pul basımı artık terk edilmiştir. Bu dönemde ‘sürekli posta pulları’, ‘hatıra pulları’ ve ‘üst baskılı, sürşarjlı’ § pullar tedavüle çıkmıştır. Harp döneminde tedavüle çıkartılan pullar da aynı özelliklere sahiptir.

VI. Devre: 1920-1922 Anadolu (Ankara Hükûmeti) Pulları

23 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin toplanması ile Ankara Hükûmeti kurulmuştur. Anadolu’da Osmanlı İdaresinden ayrı bir millî hükûmet kurulunca, Osmanlı hükûmeti kendisini tanımayan ve varidâtını İstanbul’a göndermeyen taşra merkezlerine gerekli ehemmiyeti göstermemiştir. Bunun üzerine Ankara Hükûmeti Posta İdaresi, pul ihtiyacını giderme yollarını aramaya başlamıştır (Pulhan XII, 1973: 230). Yeni hükûmetin posta idaresi İstiklâl Harbinin en zor devresi olan 1920-1921 senelerinde gerek bazı Osmanlı posta pullarını ve gerekse Osmanlı fiskâl pullarını sürşarj etmek ve kısmen de Osmanlı pullarını kullanmak suretiyle aksaksız olarak posta hizmetlerini yerine getirmiştir (Kuyaş, 1975, 2; Passer, 1938, 166-67). Bunun için, Posta ve Telgraf Müdürlüğü Anadolu’daki posta merkezlerinin ellerindeki fiskâl pullar ile posta pullarının Ankara’ya tevdi edilmesini emretmiştir. Büyük tabakalı olanlara matbaa baskısı, az olanlara ise el basması sürşarj uygulanmış ve pullar güncel tarifeye uygun hâle getirilmiştir (Mayo, 1990, 40-41). Bu şekliyle Ankara Hükûmeti pullarının üç farklı uygulaması olmuştur: “Osmanlı posta pulları üzerine sürşarj”, “fiskâl pullar üzerine sürşarj” ve “1921 ve sonrası sürşarjlanan hatıra pulları ile Cenova Posta Pulları gibi yurt dışında bastırılan pullar”. Bu pullar içinde en nadideleri 20.12.1920 ve 20.04.1921 arasında, Osmanlı fiskâl pulları üzerine yapılan “elbasması” sürşarjlı olanlardır.** Anadolu pullarının 1925 yılına değin kullanıldığı bilinmektedir. Anadolu pulları Türk flatelisinin en aranan, en kıymetli ve tamamlanması oldukça zor olan dönemidir. Söz konusu pullar dünya filatelistinin de nadide parçaları arasında yer alır.

VII. Devre: Cumhuriyet Dönemi Pulları

Cumhuriyet dönemi pullarının başlangıç tarihi konusunda 1921’den 1924’e değişen çeşitli görüşler söz konusudur. Bununla birlikte, 1921 Anayasası (Teşkilât-ı Esasiye Kanunu) Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk Anayasası olarak kabul edildiğine göre, Ankara Hükûmetinin Adana’nın Fransız işgalinden kurtuluşu hatırasına 1 Kânunuevvel 1337 (1 Aralık 1921) târihinde tedavüle çıkardığı “Birinci Adana Hatıra Serisi”ni (Bkz. Garmiryan, 1979; Alp, 2016a) başlangıç olarak almamız gerektiği kanaatindeyiz. Bu görüş kabul edilmediği takdirde 1.1.1924 tarihli Lozan Sulh Anlaşması serisinin Cumhuriyet döneminin başlangıcı olarak alınması en akla uygun olanıdır (Alp, 2016b).

Türk pulları başlangıcından günümüze değin beş ana kategoride tedavüle çıkartılmaktadır;

- 1- Anma Pulları ve Blokları
- 2- Sürekli Posta Pulları
- 3- Resmi Pullar
- 4- Yardım Pulları (Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Türk Hava Kurumu pulları)
- 5- Fiskâl (gelir amaçlı çıkartılan) Pullar / Damga Pulu

§ “Sürşarj” (ing. *Surcharge*, fr. *surtaxe*) bir pulun üzerine, kıymetini değiştirmek için yeniden kıymet basılması işlemidir. Yeni fiyatlı posta pulu olarak da adlandırılır.

** Fiskâl pullar üzerine ‘El Basması Sürşarjlı’ olan 86 pulun (İSFİLA katalog no: 965-1050) 2018 yılı “katalog değeri” döviz cinsinden, 350 bin USD’nin üzerindedir. Bu rakamın sadece pullarının değeri olduğunu, zarf ve diğer dokümanlar üzerindeki uygulamalarının yanında bu rakamların çok çok düşük kaldığını belirtmek isteriz. Tabii şunu da ifade etmek gerekir ki, bu rakamlı meblağlara sahip olmak bu pullara sahip olunacağı anlamına gelmeyecektir. Pulların ve dokümanların çok nadir olması, bunun temel sebebidir.

Bu makale, Osmanlı’da fiskâl pulların ana gelir aracı olarak rolünü ve malî disiplindeki önemini ele almaktadır.

3. FİSKÂL PULUN TANIMI

Bir devlet otoritesi, devlet otoritesine bağlı bir idarî birim veya belediye gibi yerel yönetim birimleri tarafından çıkartılan "Vergi, resim, harç ve benzeri bir malî yükümlülüğün ödendiğini veya önceden ödenmiş olduğunu belgeyen" ve çoğunlukla zamlı olan pullara fiskâl pul (fiscal stamps/ revenue stamps/ tax stamps) ya da damga pulu adı verilir. Fiskâl pulun üzerine genellikle ödemenin tamamlandığını gösterir şekilde iptal işlemi gerçekleştirilir. Bu iptal işleminin sebebi aynı pulun tekrar kullanılmasının önüne geçmektir. Bu bakımdan fiskâl pullar ile posta pulları benzerlik arz eder, ancak fiskâl pullar postada kullanılmadıkları için posta pullarından tamamen ayrı bir kategoride değerlendirilir. İptal işlemi mürekkepli mühür, kabartma mühür, imza veya “perfin” adı verilen ve pul üzerine küçük delikler açılması yoluyla veya benzeri yöntemlerle yapılabilir.

Fiskâl pul (damga pulu, harç pulu veya günümüzdeki yeni bir şekli olan bandrol uygulaması) en basit tanımıyla “verginin ödendiğini göstermek için bir objeye konan küçük yapışkan kâğıt parçasıdır”. Fiskâl pul bu şekliyle aslında bir tür tahsilât makbuzu gibidir. Alacaklı taraf olan devlete ait verginin, ödendiğini kanıtlamak için düzenlenmiş bir tür belgedir. Aslı parayı yatıranda kalırken, bu işlemin ‘sayısal kaydı’ ve bunun karşılığı olan ‘nakdî tutar kaydı’ devlette tutulur. Ancak bu işlem bir makbuz karşılığında değil, bandrol adını verdiğimiz ‘denetim pulu’ uygulamasındaki gibi pul yapıştırma usulüyle gerçekleştirilmiş olur. Günümüzde objelere (kitap, tütün mamûlleri vb.) yapıştırılan bandroller aslında bir nevî fiskâl puldur ya da fiskâl pul geleneğinin bir devamıdır.

Benzer görünüme sahip olmalarından ve istisnâî olarak birbirlerinin yerine kullanılmalarından ötürü posta pulları ile fiskâl pullar "kardeş çiçekler" (Sister Flowers) olarak adlandırılır (Yong, 2018, 3). “Flower”, “Fauna” ya da “Floral Revenues” benzetmesi fiskâl pulların genellikle çiçek ve bitki motifleriyle bezenmesinden kaynaklanmaktadır (Xanthakis, 1997, 11). Koleksiyonerler tarafından uzunca yıllar hak ettiği ilgiyi görmeyen fiskâl pullar "cindrella (külkedisi) pulları”^{††} olarak nitelendirilmektedir (Rizi, 1979, 12; bkz. <https://apf.org.au/wp-content/uploads/2016/02/Cinderellas.pdf>). FIP’in (fr. Fédération Internationale de Philatélie - Uluslararası Filateli Federasyonu, kuruluş: Zürih, 18 Haziran 1926) fiskâl pulları 1989 yılından itibaren sergi sınıfına dâhil etmesiyle, tüm dünyada bu alana duyulan ilgi ve araştırmalar artmış; yeterli seviyede olmamakla birlikte kataloglar hazırlanmıştır (Smith, 2011, 197; Smith 2010, 238). Fiskâl pul kataloglarının yeterli seviyeye gelememesinin temel sebebi bu alanın posta pullarına kıyasla çok daha karmaşık ve tasnifinin çok daha zor olmasıdır. Lâkin bütün bu zorluklara karşın fiskâl pulların önemi giderek artmakta ve filateli sınırlarının bir kademe ötesine geçmiş bulunmaktadır. Nitekim, FIP Revenue Comission’ın 2018 Bangkok Kongresi raporunda, fiskâl pulların artık filatelinin önüne geçtiği ve maliye tarihi araştırmalarının bir parçası olduğu vurgulanmıştır (bkz. Ebner, 2018).

4. FİSKAL PULLARIN İLK ORTAYA ÇIKIŞI

Fiskâl pulların kullanımı, posta pulu kullanımından çok daha eskiye dayanır. İlk posta pulu İngiltere’de 1840 yılında kullanılmıştır. Lâkin fiskâl pul kullanımı Britanya Parlamentosunun 22 Mart 1765’de çıkardığı ve Pul Kanunu olarak bilinen “Britanya Kolonilerinde ve Amerika’da Belirli Damga Vergisi ve Diğer Vergilerin Alınması ve Uygulanması Hakkında Kanun” ile yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla bütün resmî belgeler, gazeteler, basılı neşriyat, lisans ve ruhsatlar, gemi belgeleri, kontratlar ve hatta oyun kâğıtları için pul alımı zorunlu hâle getirilmiştir. Böylece Britanya, Kuzey Amerika’daki kolonilerine *vasıtasız vergi* uygulamaya başlamıştır (İvester,

^{††} "Cindrella" filatelik özellik taşımayan ve posta işlemlerinde kullanılmayan pullara verilen addır.

2009, 87-89). Londra’da hazırlanan ilk fiskâl pullar kabartma baskıdır. Bahsi geçen her basılı belge ve evraka bu pullardan yapıştırılması bir zorunluluktur.

Fiskâl pullar ile toplanan vergi, deniz aşırı sömürgelerin kontrolü için Britanya’nın Fransa’yla girdiği savaşın finansmanında kullanılmıştır. Britanya bu vergiler yoluyla elde ettiği geliri, Appalachian Dağları yakınında bulunan kolonilerinin sınırını savunmak ve korumak için harcamış ve bu amaçla Amerikan sınırına 10.000 asker yerleştirmiştir (Morgan ve Morgan, 1995, 21).

5. OSMANLI DEVLETİNDE DAMGA VERGİSİ VE FİSKÂL PULLAR

Fiskâl pul (damga pulu) kullanımı 1765 yılında Britanya’da başlamış olsa da Osmanlı’da damga resmî ve harç 16’ncı yüzyıldan bu yana kullanılmaktadır. Ancak o dönemde pul henüz basılmadığı için bu işlem tıpkı prefilatelik dönemde olduğu gibi *obje üzerine mühür kullanmak suretiyle* gerçekleştirilmiştir. Takibeden dönemde, bilinen ilk örneği 1830 olmak üzere, 1845 yılından itibaren matbu fiskâller, 1873 yılından itibaren bildiğimiz şekliyle pul, yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

Gerek FIP kurallarına (<https://www.f-i-p.ch/wp-content/uploads/Revenues.pdf>) göre, gerekse tüm dünya fiskâllerini araştıran “The Revenue Society”nin tanımına (<http://revenuesociety.org.uk/>) göre, obje üstüne mühür veya kâğıt üstüne baskı şeklinde de olsa, “*evrak ya da herhangi bir obje üstüne uygulanmış her türlü damga resmi ve harç*” fiskâl pul kapsamında değerlendirilmektedir.

Osmanlı’da damga vergisi 1550-1600 yılları arasında Damga-i Akmişe Mukataası ismiyle Bursa’daki kumaş üretiminde uygulanmaktaydı (Çızakça, 1980, 547-48; Dalsar, 1960, 249). 16’ncı Yüzyıl Maliye Ahkâm Defterlerinde bu bilginin yer aldığını görmekteyiz (Tanzimat öncesi damga vergilerinin defter ve hüküm nu.’ları indeksi için bkz. Günalan, 2005, 239-43). Bu suretle Bursa’da üretilen tüm kumaşlar devlet tarafından damgalanmış ve damga resmi toplanmıştır. Damgalanmayan kumaşların satış *izni* olmadığından bu bir damga *resmi* dir. Ayrıca kumaşların damgalandığı dikkate alındığında bunun fiskâl pul uygulamasının erken mühür ve damga dönemi olduğunu söyleyebiliriz.

Tanzimat öncesinde de kumaş ve yerli mamulata ‘sabit mürekkep damga’ veya ‘soğuk damga’; altın ve gümüş kap kakak üzerine de değerleri nisbeti ölçüsünde ayar damgası vurulmaktaydı. Damgasız kumaştan elbise kestirilemez, damgaya tabi mallar da damgasız satılamazdı (İhsaiyat-ı Maliye, 2000, 109). Netice itibarıyla Osmanlı devletinde *damga resmi* 16’ncı yüzyıla kadar uzanmakta ve varidatın alındığını belgelemek amacıyla obje üzerine, kumaş örneğinde olduğu gibi, damga uygulanmaktaydı. Bu damgalar 19’uncu yüzyılda kullanılmaya başlanan matbu fiskâllerin ve devamındaki fiskâl pulların erken birer habercisi ve başlangıç aşamasıdır.

Şunu da belirtmek isteriz ki, “damga” ya da “tamga” Türk tarihindeki çok eski bir geleneğe aittir. Damga herhangi bir şey üzerine vurulan “işaret, alâmet, alâmet-i fârika; marka” manâlarını karşılamaktadır. Türkler, Yenisey ve Orhun yazı taşlarında kullanılan alfabeden çok önce damgayı bilmekte ve uygulamakta idiler (Gülensoy, 1989, 13) ve bu gelenek sonraki asırlara da aktarılmış bir miras olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.1. 1861 Öncesi Fiskâl Uygulamalar

İlk pul kanunun yayınlandığı 1861 yılı öncesinde 4 tip damga vergisinin kullanıldığı tesbit edilmektedir (McDonald, 2001, i):

1- Üretilen ipek ve pamuklu kumaş üzerine silinmez mürekkeple vurulan damga: Kumaşın fabrika çıkışında, kuruş başına (% 2,5 nisbetinde) 1 para satış vergisi alınmıştır. Vergi, Hazine tarafından ve bazen yerel makamlarca toplanmıştır.

2- Deri ve metal at dizginlerine vurulan damga: Başlangıçta bu vergi Hazine tarafından, daha sonra ise belediyeler tarafından tahsil edilmiştir.

3- Saflığın derecesini göstermek için, gümüş kaplar üzerine Darphane tarafından vurulmuş nişan damgası: Bu damgalar Darphane tarafından vurulmasına rağmen, vergi Hazine tarafından tahsil edilmiştir.

4- 1845’de yürürlüğe giren evrak-ı sahiha ile matbu fiskâllerin kullanılması.

Kaynaklar matbu fiskâllerin başlangıcını 1845 yılı olarak gösterse de (*İhsaiyat-ı Maliye*, 2000, 109; bkz. Sudi (haz. Ünal) 1996, 268; Pakalın, 1993, 391-92, 574-75), matbu fiskâllerin bilinen ilk örneği 1830 yılında Sultan Abdülmecid dönemine aittir ve 30 para değerindedir (Resim 3). Kabartma baskı tekniği ile soğuk damga uygulanan matbu fiskâlli evrakın üzerinde “Mahelleta kaydu iskân olunmak üzere ilmü haberdır. Kıymeti 30 Paradır” ibaresi yer almaktadır. Resim 3’de matbu fiskâlli evrakın tamamına değil sadece mühür kısmına yer verilmiştir (evrakın tam boyut görseli orijinal kaynaktan yer almaktadır).

Matbu fiskâllerin kullanım alanı 1845 yılında hayata geçirilen **evrak-ı sahiha** düzenlemesi ile sistematik bir yapıya kavuşturulmuştur. Ayrıca bir nizam yapılmamakla birlikte Maliye Nezareti şubelerinden «ceride muhasebesi» nden verilen ilmühaber ile duyurulmuş ve uygulanmaya başlanmıştır. Bu ilmühaber Osmanlı Devleti’nin ilk resmi gazetesi olan «Takvim-i Vekayi» ile neşredilmiştir (Pakalın, 1993, 391).

Matbu Fiskâl ‘**evrak-ı sahiha**’ olarak adlandırılan damgalı kâğıttır. Bu damgalı kâğıtlar ile Osmanlı malî sisteminde damga resmi çağdaş bir yapıya kavuşturulmuştur (Falay, 1996, 78). Evrak-ı sahiha bir verginin ödendiğini göstermek için metal bir kalıp kullanılarak damgalanmış matbu belgedir. Bu damga kabartma soğuk damga veya renkli ya da negatif damga şeklinde uygulanmıştır.

1845 öncesinde tüm yasal işlemlerin sadece düz kâğıda yazılması ve yetkililer tarafından tasdiki gerekiyordu (McDonald, 2001, i). 1845’de yapılan düzenlemeyle 2 tip matbu fiskâl oluşturulmuştur. Bunlar nisbî fiskâller ve maktu fiskâllerdir. Nisbî olanlar en düşüğü 20 para ve en yükseği 150 kuruş olmak üzere 62 adet matbu fiskâlden meydana gelmektedir. Değeri 100 kuruş olan işlemler 20 paralık evraka, değeri 100.000 kuruş ve üzeri olan işlemler ise 150 kuruşluk matbu fiskâl evraka yazılmıştır. 10 Mayıs 1853 tarihinde ikinci bir kararname ile tarifeler değiştirilmiş 150 kuruş değerindeki matbu fiskâller kaldırılmış, 50.000 kuruş değerindeki işlemler için damga vergisi 50 kuruş artırılmıştır. 100.000 kuruştan 500.000 bin kuruşa ve daha yukarı meblağa mahsus olmak üzere ilâveten 8 adet yeni matbu fiskâl evrak basılmıştır. Böylece nisbî matbu fiskâlli evrak sayısı (kaldırılan 150 kuruşluk matbu fiskâl de dikkate alındığında) 62’den 69’a çıkarılmıştır (*İhsaiyat-ı Maliye*, 2000, 109-110; Pakalın, 1993, 391-92; Ayrıca Bkz. Pakalın, 1977, 59).

1853 yılında çıkartılan kararnamede dikkat çeken bir başka husus fiskâl evrakın dağıtım görevinin bayilere verilmiş olmasıdır. Bayilere taşrada yüzde iki buçuk, İstanbul’da yüzde bir pay verilmiştir. Bayilik sistemine dönülmesinin sebebi nakil vasıtalarının yetersizliğinden ötürü matbu fiskâl pullu evrakın dağıtımında yaşanan sıkıntılardır (*İhsaiyat-ı Maliye*, 2000, 109).

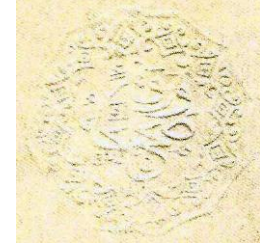
5.2. İlk Pul Kanunu: Evrak-I Sahiha Nizamnamesi (1861-1873)

Osmanlı Devleti’nin ilk fiskâl pul kanunu “Evrak-ı Sahiha Nizamnamesi” ismiyle 2 Ekim 1861 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 1845’deki düzenlemede olduğu gibi iki tür matbu fiskâl uygulaması söz konusudur. Bunlar (McDonald, 2001, 59):

- a-Her bin kuruş değerindeki işlem başına 20 para harca dayanan nisbî damga pulları,
- b-Verginin sabit olarak belirlendiği maktu damga pullarıdır.

25 maddeden meydana gelen nizamname, damgalı kâğıt şeklindeki matbu fiskâl uygulamasını daha muntazam bir hale getirmiştir (Pakalın, 1993, 392).

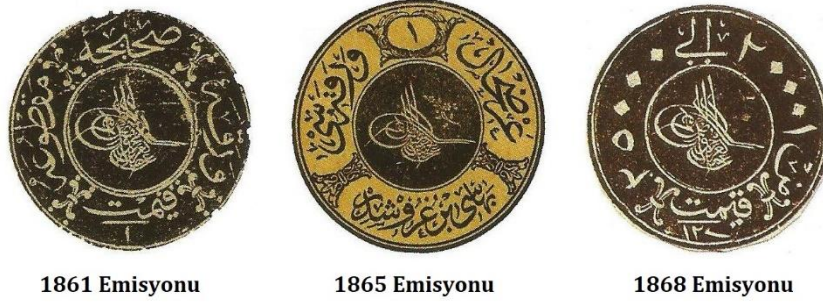
Resim 3
1830 Tarihli Bilinen İlk Matbu Fiskâl

Kaynak: E. E. Süleymaniye, (2010: 1)

Bu nizamnameye göre, borç senetleri, tahsilat bildirimleri, kefaletler, poliçeler, tahsilat makbuzları, hisse senedi ve tahviller, senet transferleri, sözleşmeler, teminatlar, her türlü emtia, belirli bir maddî değere konu olan vakıf sözleşmeleri ile diğer sözleşmeler, tapu senetleri, satış ve miras işlemleri, belirli bir parasal değere dayanan mahkeme kararları ile taraflar arasındaki parasal işlemlere ilişkin ticarî mahkeme kararları nisbî tarifeye dayandırılmıştır. Parasal tutara göre fiskâl pul zorunluluğu getirilmiştir. Sayılanlar haricinde kalan tüm işlemler ise sabit oran damgası olan matku fiskâller ile vergilendirilmiştir (McDonald, 2001: 59). Aşağıda matbu fiskâllere ilişkin örnekler yer almaktadır.

Resim 4: Evrak-ı Sahiha Nizamnamesi İle Tedavüle Çıkarılan İlk Matbu Fiskâller

1861 Emisyonu

1865 Emisyonu

1868 Emisyonu

Kaynak: Ziya Ağaoğulları kişisel koleksiyonu

Ayrıca bkz. *Osmanlı İmparatorluğu ve Erken Dönem Cumhuriyet Fiskâlleri*, E. Süleymaniye, 2010: 2-4.

Resim 4, sol başta yer alan Matbu fiskâl, 1861'deki kanun ile basılan nisbî damga pullarına ilişkin ilk emisyonudur. Bu pullar değerli kâğıtlardan alınan rüsuma mahsustur. Fiskâlin üzerinde Sultan Abdülaziz'in Tuğrası yer almaktadır. Birinci emisyon 16 valör olarak hazırlanmıştır. En düşüğü ½ kuruş en yükseği 100 kuruştur. Pulun değeri en alta yer almakta olup görseldeki fiskâlin değeri 1 kuruştur. Bu emisyonu ait fiskâller siyah beyaz basılmıştır. Negatif mühür kullanılmıştır.

Resim 4 ortada yer alan fiskâl 1865 emisyonuna ait bir örnektir. 1861 emisyonundan farklı olarak, Sultan Abdülaziz'in Tuğrasının hemen yanında çiçek motifi yer almaktadır. Bu emisyon da tıpkı 1861 emisyonunda olduğu gibi siyah beyaz baskı olup, 16 valörden meydana gelmektedir. Fiskâllerin nominal değerleri bu kez üst kısımda yer almıştır. En düşüğü ½ kuruş en yükseği 100 kuruştur. Görselde yer alan fiskâl 1 kuruş değerindedir.

Resim 4'de yer alan 1868 Emisyonu diğer iki emisyonundan farklı, 17 valör olarak basılmıştır. 10 kuruş ve 15 kuruşluk fiskâllerin arasına 12½ kuruşluk fiskâl eklenmiştir. Matbu evrak üstüne negatif mühür kullanılmak suretiyle uygulanmıştır. Fiskâllerin parasal değerleri sağ ve sol panelde yer almaktadır. Bu emisyonu ilişkin görseldeki örnek fiskâl 12½ kuruş değerindedir. Fiskâller üzerinde yine Sultan Abdülaziz Tuğrası bulunmaktadır.

1872 yılında tedavüle çıkarılan fiskâller biçimsel olarak 1865 emisyonu ile aynıdır. Tek farklılık Sultan Abdülaziz tuğrasının sağındaki çiçek motifi bu emisyonda yer almamaktadır.

Matbu fiskâller bu tarihten itibaren yerini *ağırlıklı* olarak zamkılı ve renkli pullara bıraksa da, Cumhuriyetin ilânına değin, hatta sonraki dönemlerde dahi matbu fiskâlli evrak kullanımına devam edildiğini görmekteyiz.

Bu hususta aksi tesbitler de bulunmaktadır:

Pakalın (1993, 392)'a göre "1290 senesi şevvalinin 11 inde (1873) tatbik mevkiine konulan «damga nizamnamesi» ile damgalı kâğıtlar kaldırılmış ve onun yerine pullar kaim olmuştur." Bu tesbiti yanlış olmaktan ziyade maksadını aşan bir ifade olarak değerlendiriyoruz. İşin aslı şudur ki, 1873 tarihli damga nizamnamesi ile damgalı kâğıtların (evrakı sahiha ya da filatelik karşılığı olan matbu fiskâllerin) uygulama alanı daraltılmış, zamkılı pullar daha yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Tekrar vurgulayacak olursak, 1873 tarihli nizamname ile matbu fiskâl uygulaması sona ermemiş, yukarıda da ifade ettiğimiz üzere matbu fiskâlli evrak emisyonu Cumhuriyet döneminde 1932 yılına değin devam etmiştir. 1932 emisyonu ise 1960'lı yıllarda dahi fiilen kullanılmıştır (McDonald, 2001, 60-65). Benzer bir durumu Kıbrıs'ın Osmanlı hakimiyetinde geçen döneminde de görmekteyiz. Kıbrıs'ta 1861-1876 yılları arasında Sultan Abdülaziz tuğralı, Mayıs-Ağustos 1876 aralığında Sultan V. Murat tuğralı ve 1876-1909 aralığında Sultan II. Abdülhamit tuğralı matbu fiskâller kullanılmıştır. Kıbrıs'ta kullanılan matbu fiskâller, yukarıda resimleri yer alanlar ile aynıdır (Bkz. Podger, 1997, 3-8). Resim 5'de Sultan II. Abdülhamit dönemine ait Kıbrıs'ta da kullanılmış olan ½ kuruş değerindeki matbu fiskâl yer almaktadır.

Zamkılı fiskâl pullar devreye girmesine rağmen, 1875-1932 yılları arasında tedavüle çıkartılan matbu fiskâllerin emisyon sayısı 30'a yakındır. Bu emisyonlarda çeşitli valörlerde basılan matbu fiskâl pullu evrak (evrak-ı sahiha) sayısı ise 200 civarındadır.

5.3. 1873 Öncesi Fiskal Pullar

Yine kaynaklarda damga vergisi için pul uygulamasına 1873 yılında geçildiği belirtilmektedir (Şener, 2007, 126; Demirkol, 2017, 876, 890-91; Pakalın, 1993, 392; Xanthakis, 1997, 29). Ancak bu bilgi yanlıştır. 1873 öncesinde de fiskâl pul örnekleri olduğunu bilmekteyiz. Kaynaklarda ifade edildiği gibi fiskâl nitelikli zamkılı pullar 1873 ve sonrasında değil çok daha öncesinden itibaren tedavüle çıkartılmış ve kullanılmıştır.

Resim (6.1)'de yer alan fiskâl pul 1859 yılına ait bir emisyondur. Pullar dantelsiz olarak basılmıştır. Ermenice, Fransızca, Yunanca ve Osmanlıca olmak üzere 4 dilde ve 14 farklı renkte hazırlanmış olup her biri 10 para değerindedir. İstanbul Belediyesi tarafından "pazar rüsumu" olarak pazar ücretlerinin tahsili amacıyla kullanılmıştır. Resim (6.1)'deki 1859 emisyonu tek değildir. 1860, 1862, 1863, 1865, 1868 ve 1871 yılları da dahil olmak üzere aynı amaçla toplam 155 adet zamkılı fiskâl pul tedavüle çıkartılmıştır.

Resim (6.2)'de yer alan pul 1859 yılında yine aynı amaçla tedavüle çıkartılmıştır. Tıpkı Resim (6.1)'deki emisyonda olduğu gibi fiskâl pulun üzerinde 4 dil kullanılmıştır. 10 paradan 140 paraya değişen valörlerde ve farklı renklerde 72 çeşit basıldığı bilinmektedir. Aynı emisyonun 10 para değerinde ve 7 farklı renkte basılmış dantelli emisyonu

Resim 5
Sultan II. Abdülhamit Dönemi
Kıbrıs'ta Kullanılmış Matbu Fiskâl

Kaynak: C. J. Podger (1997: 5).

Resim 6
1873 Pul Kanunu Öncesi Tedavüle Çıkartılan
Fiskâl Pullar

Kaynak: Ziya Ağaoğulları kişisel koleksiyonu
Ayrıca bkz. E. E. Süleymaniye, (2010: 114, 173, 202)

da vardır. Resim (6.3)'de yer alan fiskâl pul ise tasdik harçlarının tahsilatı amacıyla 1863 yılında tedavüle çıkartılmıştır. 120 para ve 5 kuruş olmak üzere iki valör ve toplam 10 renkte basılmıştır. Burada belirttiklerimiz sadece birkaç örnektir.

6. SONUÇ

Bu makalede başlangıcından 1873 yılına değin Osmanlı fiskâl damgaları ve pulları incelenmiş ve şu sonuçlar tesbit edilmiştir:

1- Osmanlı'da damga kullanılarak vergi tahsilatının 16'ncı yüzyıla değin uzandığı bilinmektedir. İpek ve kumaşa, gümüş ve altın ürünlere, atların dizginlerine vurulan damgaların fiskâl pulların erken dönemi olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Çünkü FIP kurallarına göre herhangi bir obje üstüne uygulanmış her türlü damga resmi ve harç fiskâl pul niteliğindedir (1980'li yıllarda Motorlu Taşıtlar Vergisi için otomobillerin camlarına yapıştırılan bandrollerin de fiskâl pul kapsamında değerlendirildiğini burada vurgulamak isteriz).

Bu makalenin başında belirtildiği üzere nasıl ki posta hizmetlerinde damganın kullanıldığı pul öncesi prefilatelik dönem filatelinin başlangıç aşaması olarak kabul ediliyorsa, matbu fiskâllerin veya fiskâl pulların kullanımından evvel objelere -bilhassa 16. Yüzyılda kumaşa-vurulan damgaların da fiskâl pulların erken dönemi olarak kabul edilmesi gerektiği düşünülmelidir.

2- Filatelik terminolojide “matbu fiskâl” olarak geçen, maliye tarihi araştırmacıları tarafından “evrak-ı sahiha” olarak adlandırılan uygulamanın *bilinen* ilk örneği, tarihçilerin tesbit ettiğinin aksine 1845 değil 1830 yılına aittir. Maliye tarihçilerinin bu konudaki yanlışlığının sebebi evrak-ı sahiha düzenlemesinin 1845 yılında yürürlüğe girdiği bilgisine bağlı kalarak, matbu fiskâl uygulamasının 1845'den itibaren başladığı yönünde yaptıkları yanlış değerlendirmedir. Halbuki 1845 yılı, matbu fiskâl uygulamasının düzenli bir şekle büründüğü tarihtir. Filateli araştırmacılarının tesbit ettiği üzere *bilinen* ilk matbu fiskâlimiz 1830 tarihli dir.

3- İlk fiskâl nitelikli pul uygulamasının başlangıcı, maliye tarihi araştırmacıları tarafından 1873 olarak belirtilse de, damga pulu ya da filatelik ifadesiyle fiskâl pul 1873 yılı öncesinde de basılmış ve kullanılmıştır. 1859 ve sonrasında ait yüzlerce fiskâl pul örneği bulunmaktadır. Bir kere daha ifade etmek gerekirse, pul uygulaması 1873 öncesinde de vardır. Maliye tarihi kaynaklarında yer alan bilgi yanlıştır.

4- Osmanlı kaynaklarını dayanak alan günümüz maliye tarihi araştırmalarında, 1873 tarihli pul kanunu ile matbu fiskâllerden pul uygulamasına geçildiği tesbit edilmektedir. Ancak konunun ele alınış şeklinde 1873 sonrasında matbu fiskâllerin kullanılmaya devam edildiği vurgulanmadığı için sanki bu tarihten sonra matbu fiskâl uygulamasının sona erdiği şeklinde, maksadını aşan bir anlam ortaya çıkmaktadır. Halbuki matbu fiskâller 1873 sonrasında, hatta Cumhuriyet döneminde dahi kullanılmıştır. Gerçek olan bilgi şudur: 1873 pul kanunu ile fiskâl nitelikli zamlı pul kullanımı yaygın hâle getirilmiş ama matbu fiskâller terk edilmemiş, fiskâl pullarla eş zamanlı olarak kullanılmaya devam edilmiştir.

KAYNAKLAR

- Ağaoğulları, M. Z. & Papuççuoğlu, M. B. (2016) *Türk Pulları Speşyalize Kataloğu – Osmanlı İmparatorluğu 1840-1922*, Cilt: 1, Yazmat Matbaacılık, İstanbul.
- Ağaoğulları, M. Z. & Papuççuoğlu, M. B. (2018) *İSFİLA Türk Pulları Kataloğu 1863-2017*, Artek Tasarım ve Basım Ltd. Şti., İstanbul.
- Alp, Ö. (2016a). 1921 Yılı Türk Pulları - Birinci Adana Serisi,
<http://koleksiyonodasi.com/1921-yili-turk-pullari/> (16.05.2019).
- Alp, Ö. (2016b). Türk Pullarında Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Ayrımı,
<http://koleksiyonodasi.com/cumhuriyet-donemi-turk-pullari/> (16.05.2019).
- Akoba M. M. (1963) Türkiye’de Pul ve Pulculuk, Ceylan Yayınları, İstanbul.
- Australian Philatelic Federation (APF),
<https://apf.org.au/wp-content/uploads/2016/02/Cinderellas.pdf> (08.06.2016).
- Brandt, O. & Ceylan, S. (1953). *Türk Postaları İlk Filatelik Damga ve Mühürleri 1863 - 1920 (Premiers Marques Postales Philateliques de la Turquie)*, Pulhan Matbaası, İstanbul.
- Çızakça, M. (1980). "Price History and the Bursa Silk Industry: A Study in Ottoman Industrial Decline, 1550-1650" *The Journal of Economic History*, Vol. 40, No. 3 (Sep.), pp. 533-550.
- Dalsar, F. (1960). *Türk Ticaret ve Sanayi Tarihinde Bursa’da İpekçilik*, İstanbul Üniversitesi Yayın Nu: 856, İktisat Fakültesi Yayın Nu: 116. İstanbul.
- Demirkol, K. (2017). Evrak-ı Sahiha İdaresi: Osmanlı İmparatorluğu’nda Resmi Evrakların Tekelleşmesi, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 6 Sayı: 2, ss. 873-896.
- Ebner, R. (2018). Report of The FIP Revenue Commission to FIP Congress in Bangkok, Thailand on 2 December, http://www.fip-revenue.org/pag/FIP_Revenue_Commission_Report2018.pdf (08.06.2019).
- Falay, N. (1996). *Maliye Tarihi*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Fédération Internationale de Philatélie (FIP) (2018). Special Regulations for the Evaluation of Revenue Exhibits at F.I.P. Exhibitions
<https://www.f-i-p.ch/wp-content/uploads/Revenues.pdf> (16.05.2019).
- Fédération Internationale de Philatélie (FIP)
http://www.fip-revenue.org/pag/Retrospedition&Current_Situation_of_ChineseRevenuePhilately.pdf (16.05.2019).
- Garmiryan, A. N. (1976), İlk Aylı Posta Pulları Emisyonunun 100. Yıldönümü, *Türk Pulculuğu*, Yıl: 2, sayı: 9, Eylül, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul, ss. 8-9, (devamı s. 22).
- Garmiryan, A. N. (1979). *Birinci Adana Serisi*, İstanbul Grafik Sanatlar Matbaası, İstanbul.
- Garmiryan, A. N. (1988). *İlk Türk Pulları: Tuğralı Pullar*, Burak Pul Evi Yayınları No:2, İstanbul.
- Gülensoy, T. (1989). *Orhun’dan Anadolu’ya Türk Damgaları – Damgalar, İmler, Enler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayın Nu.: 51, Pamuk Ofset, İstanbul.

- Günelan, R. (2005). *XVI. Yüzyılda Bâb-ı Defteri Teşkilatı ve Maliye Ahkâm Defterleri*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- Ivester, H. (2009) The Stamp Act of 1765 – A Serendipitous Find, *The Revenue Journal*, The Revenue Society, Vol. XX, No. 3, December, pp. 87–89.
- Katz F. P. (2015). Dulos, Not Duloz: Pierre Edelestand Stanislas Dulos (1820-1874), *Collectors Club Philatelist* Vol. 94, No. 2, March-April, pp. 99-105.
- Kuyaş, S. M. (1971), Başlangıçtan Bu Yana Türk Pulları Koleksiyonu, *Türk Fila, Aylık Pul Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 2, Ocak, ss. 30-34.
- Kuyaş, T. (1975). Ankara Hükümeti Pulları ve Yabancı Katalogların Tutumu, *Türk Pulculuğu*, Sayı: 2, Mart, İstanbul İnkılâp ve Aka Basımevi, ss. 2-3.
- Yong L. (2018). Retrospection & Current Situation of Chinese Revenue Philately, *FIP Revenue Commission Articles*, July 10, pp. 1-7.
- Madran, E. (1980). Posta Hizmetlerinin Doğuşu: Bölüm 3, *Koleksiyon, Filateli ve Nümismatik Dergisi*, Nisan, Sayı: 11, ss.31-34.
- Maliye Bakanlığı (2000). *İhsaiyat-ı Maliye (Maliye İstatistikleri) (1885-1909)*, (çev.) TÜMER, Fehmi, Yayın Nu: 2000/357, Ankara.
- Mayo, M. M. (1990). *Anatolia*, Copyright & Published by Menachim Max Mayo, Ivy, Va.
- Mcdonald, W. T. (2001). *Revenues of Ottoman Empire and Republic of Turkey*, Published by James Bendon Ltd. 2nd Edition, Limassol, Cyprus.
- Michel (2004). *Europa Katalog: Südeuropa (Band 2)*, Schwaneberger Verlag GMBH, München.
- Morgan, E. S. & Morgan, H. M. (1995). *The Stamp Act Crisis: Prologue to Revolution*, The University of North Canolina Press, 3rd Edition.
- Pakalın, M. Z. (1977). *Maliye Teşkilâtı Tarihi (1442-1930)*, Ankara: Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını, Ankara.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü - I*, MEB yayınları Nu: 2505, İstanbul.
- Passer A. (1938). *The Stamps of Turkey*, The Royal Philatelic Society, London.
- Pays, R., “Lancé par le collectionneur Georges Herpin, le terme « philatélie » est né il y a 150 ans” <http://www.ladressesemuseedelaposte.fr/Lance-par-le-collectionneur> (16.05.2019).
- Pulhan, A. N. (1973). *Türk Pulları Kataloğu XII*, Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- Podger, C. J. (1997). *Cyprus Revenue Stamps, 1872-1997*, Publisher: C.J.Podger. Farnham.
- Rizi, E. (1979). Külkedisi (Cindella) Pulları: 2, *Koleksiyon, Filateli-Nümismatik Dergisi*, Nisan Mayıs, Sayı: 4, ss. 9-12.
- Revenue Society, <http://revenuesociety.org.uk/> (16.05.2019).
- Smith, D. (2010). Adelaide Stampshow 2010 *Asia Pacific Exhibitor*, November, Vol.: 23, No: 4, pp. 236-239.
- Smith, D. (2011). Revenues & Perfins: Private Revenue Perfins by Dave Elsmore & David Coath, *Asia Pacific Exhibitor*, August, pp. 197-200.
- Sudi, S. (1996), *Osmanlı Vergi Düzeni, (Defter-i Muktesid)*, (haz.) ÜNAL, Mehmet Ali, Isparta.

-
- Süleymaniye, E. E. (2010). *Osmanlı İmparatorluğu ve Erken Dönem Cumhuriyet Fiskalleri*, Dumat Ofset, Ankara.
- Şener A. (2007). *Sona Doğru Osmanlı, Osmanlı Ekonomisi ve Maliyesi Üzerine Yazılar*, Birleşik Yayınevi, Ankara.
- Yazıcı, N, (1999). Tanzimat Dönemi Osmanlı Haberleşme Kurumu, *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt: 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Xanthakis, G. (1997). *The Flora of the Ottoman Empire – Revenue Stamps Found on The Island of Crete (1830-1897)*, Kazanakis graphics Ltd., Heraklion, Crete.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Alp, Ö. (2019). Osmanlı maliyesinde varidatın tahsil yöntemi olarak fiskal pullar (1830-1873), *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 93-105.